

IT texnologiyalarning O‘zbekistonidagi sotsiologik tahlili

Ilmiy rahbar: **Xurshid Samatov**

Toshkent axborot texnologiyalari
universiteti Samarqand filiali talabasi

Ergashev Jamshid

Telefon raqami:+998941791409

Electron pochta: <mailto:jamshid14092002@gmail.com>

Annotatsiya. Ushbu maqolada sotsiologik nuqtayi nazardan jamiyatning turli tarmoqlarida IT sohasining o‘rni tahlil etilgan. . Shuningdek, jamiyatda axborot texnologiyalari sohasining tendensiyalar to‘g‘risidagi statistik ma’lumotlar o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar. Axborot texnologiyalari, qog’ozbozlik, raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalarga, frilanser, AKT,

Bugun axborot texnologiyalari (IT) kasblarini egallash nafaqat dunyoda, balki o‘zbekistonlik yoshlar o‘rtasida ham trendga aylandi. Chunki bu soha ham zamonaviyligi, ham daromadliligi bilan ajralib turadi. Xo‘sh bu aslida qanday soha ? Jamiyat va ijtimoiy rivojlanish uchun qanday o‘rinlarga ega ?

Hammamizga ma’lumki raqamlashtirilgan iqtisodiyot zamon talabiga aylandi. Jamiyatimizning ba’zi tarmoqlarida ko‘plab ishlarni amalga oshirishda, amalda bajarilgan ishlarning natijasini ko‘rishda va tarixda bajarilgan ishlarni qayta ko‘rib chiqishda qog’ozbozlikga suyanib qolganligi — ko‘pdan ko‘p mehnatga va kutilgan natija bera olmasligiga olib kelmoqda. Buning eng katta muommoli jihat shundaki qog’ozda yozilgan hisobotlar, hujjatning o‘z vaqtida yopiq korruption holatlarni keltirib chiqarishi va xodimlar, mijozlarning ortiqcha sarsongarchiliginini keltirib chiqarishi mumkin. Undan tashqari tashkilotlar-aro hujjat almashinishda pochtalar orqali foydalanishi kutilgan vaqtida hujjatning manzilga yetib kelmaslik holatlarini keltirib chiqaradi. Bunday “Qog’ozbozlik” usuli hozirgi zamon uchun hamnafas emas. Shunday ekan bunday “Qog’ozbozlik”ni bosqichma-bosqich raqamlashtirish darkor.

Dunyoning ko‘plab rivojlangan mamlakatlariga nazar soladigan bo‘lsak, ularning ijtimoiy sohasidagi barcha tarmoqlar raqamlashtirilgan. Shuningdek

Janubiy Koreya misolida ko‘raydigan bo‘lsak, ulardagi ta’lim tizimida barcha o‘quvchi yoshlarning bilim soloziyati reytingi, shifoxonalarda davolananayotgan bemorlarning sog’lig’i, aholining turmush darajasi kabi barcha natijalarni raqamli iqtisodiyot orqali mujjasamlashtirilgan.

Raqamli iqtisodiyot tushunchasini to‘laqonli yoritib o‘taydigan bo‘lsak — bu tushunchani raqamli texnologiyalarga asoslangan elektron biznes va elektron tijorat bilan chambarchas bog‘liq iqtisodiy faoliyat, hamda shu faoliyat natijasida ishlab chiqariladigan va sotiladigan raqamli tovarlar, xizmatlar yig‘indisi sifatida, ba’zida internet iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki veb-iqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalash mumkin. Raqamli iqtisodiyot, ma'lumotlar va texnologiyalar o‘rtasidagi integratsiya va birlashtirilganlikni ta'minlaydi va bu yerda avtomatlashtirilgan jarayonlar, ma'lumotlarning ko‘payish va muomalalar ustida asoslangan qarorlar o‘z ahamiyatini oshiradi. Raqamli iqtisodiyotning muhim xususiyatlarini quyidagi asosiy pog'onalarini ko‘rib chiqamiz:

1. Ma'lumotlarga kirishning osonligi: Raqamli iqtisodiyot, ma'lumotlarga oson kirish imkonini ta'minlaydi. Internet va mobil qurilmalar orqali, ma'lumotlarga istalgan vaqtida va istalgan joyda kirish mumkin bo‘lishi, shuningdek, internet orqali doimiy ravishda o‘zgaruvchilarni yangilash, ma'lumotni o‘qish, yozish va boshqarish imkoniyatlarini oshiradi.

2. Shaxsiylik va mahalliy tarmoq texnologiyalari: Raqamli iqtisodiyot, insonlarga shaxsiylikni oshirish va o‘zaro aloqalarni kuchaytirish uchun mahalliy tarmoq texnologiyalari orqali samarali aloqa tizimlarini ta'minlaydi. Bu, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn bozorlar, aloqa platformalari, hamkorlik texnologiyalari, ma'lumot almashish tizimlari va boshqalar kabi xizmatlarga o‘xshash vositalarni o‘z ichiga oladi.

3. Ma'lumotlarni tahlil va foydalanish: Raqamli iqtisodiyot, katta miqdorda ma'lumotlarni o‘qish, tahlil qilish va ma'lumotlarga asoslangan qarorlarni qabul qilish imkonini yaratadi. Bu, dasturiy ta'minotlar, axborot tahlil tizimlari, ma'lumotlar bazalari va boshqa ma'lumotlar tahlil vositalari orqali amalga oshiriladi.

4. Avto-savdo va dasturiy tijorat: Raqamli iqtisodiyot, avto-savdo va dasturiy tijoratning rivojlanishi va osonlashishi bilan bog‘liq. Internet orqali onlayn do‘konlar, elektron tijorat platformalari, xizmatlar, elektron valyutalar va kripto valyutalar orqali avto-savdo va dasturiy tijorat osonlashtirilgan.

5. Yangi xizmat modellari: Raqamli iqtisodiyot, yangi xizmat modellari va biznes modellari yaratishni osonlashadi. SaaS (Xizmat sotish usuli sifatida) va boshqa bulut xizmatlari, platforma-iqtisodiyot modellari, jamoat hamkorlik platformalari, algoritmik savdo va boshqa yangi xizmat modellari bujaratish orqali yangi iqtisodiy modellarni rivojlantirishga imkon beradi.

Hozirgi kunda yurtimizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha ko‘plab ishlar olib borilmoqda, Misol uchun, 2023 - yil 1-apreldan “Elektron hukumat”, “Biznes uchun dastur” ta’lim yo‘nalishlari bo‘yicha mukofot jamg‘armasi 1 million dollar bo‘lgan respublika tanlovi boshlandi. O‘tkazilgan yig‘ilishda prezident Shavkat Mirziyoyev hokimlarga shu kabi tanlovlarni viloyat va tumanlarda ko‘proq o‘tkazish topshirig‘ini berdi. Topshiriqga ko‘ra, davlatimiz rahbari yoshlarni ITga o‘qitish, ularga ishlashi uchun sharoit va mahsuloti uchun bozor yaratish zarurligini ta’kidladi. Bu borada 1 apreldan “Elektron hukumat”, “Biznes uchun dastur”, ta’lim yo‘nalishlari bo‘yicha mukofot jamg‘armasi 1 million dollar bo‘lgan respublika tanlovi boshlanishini va hokimlarga bunday tanlovlarni viloyat va tumanlarda ko‘proq o‘tkazish lozimligi ko‘rsatib o‘tdi¹.

Biz yuqorida axborot texnologiyalarining jamiyatdagi o‘rni haqida, “Raqamli iqtisodiyot” misolida ko‘rib chiqdik. Endi axborot texnologiyalarini aholida yangi ish o‘rnlari yaratish bo‘yicha ko‘rib o‘tamiz :

Hozirgi kunda dunyoda IT sohasi shu darajada rivojlanib ketyaptiki, endilikda ayrim kompaniyalar ushbu yo‘nalishda universitetni bitirganlarni ishga olmayapti. Chunki ular o‘qigan o‘quv dasturlari ushbu rivojlanish bilan birga yangilanishga ulgurmeyapti. Bu sohani yaxshi bilganlar bozorda yetishmovchillik darajasi juda yuqori. Narxlar jihatdan ham juda baland. Keyin ham faqat shunaqa bo‘ladi. Eng katta pul aynan shu yo‘nalishda bo‘lib qolmoqda. Masalan, IT Park rezidentlari 2021-yilda 2,5 trillion so‘mlik xizmatlar ko‘rsatgan bo‘lsa, 2022-yilda bu ko‘rsatkich 5 trillion so‘mni tashkil etdi. Xizmatlar eksporti hajmi 2021-yilda 50 million dollar edi, o‘tgan yili 140 million dollarga yetdi. Ya’ni yiliga 2-3 baravar o‘sish kuzatilmoqda. IT rivojlangani sari dunyo bozorida o‘zbekistonlik dasturchilarga talab ortmoqda.

¹ 1) Kun.uz, manba : <https://kun.uz/news/2021/06/17/it-sohasi-bu-bugun-va-kelajak-uni-yaxshi-organgan-odam-juda-yaxshi-yashaydi-komil-allamjonov>

Dunyoda, xususan, O‘zbekistonda IT sohasiga kadrlar yetishmovchiligi yuqori. Chunki IT deyarli barcha sohalarga kirib bordi. Raqamlashtirish zamon talabiga aylandi. Demak, hamma tarmoqlar uchun dasturchilar yetarli bo‘lishi kerak. Shu ma’noda, respublikada raqamli texnologiyalardan foydalanish ko‘lmini kengaytirish zaruriyatga aylangan. Barcha vazirlik va idoralarga IT xizmatlaridan samarali foydalanishni ta’minlash bo‘yicha choralar ko‘rilmoxda. Bu o‘z navbatida ortiqcha xarajatlar va inson omilini kamaytirishda ham qo‘l keladi.

Shunday ekan, sohani rivojlantirish uchun eng avvalo, uni o‘rgatishni – ta’limni yo‘lga qo‘yish darkor. Bugun o‘zbekistonlik yoshlarni ITga o‘qitish, ularga ishlashi uchun sharoit va mahsulotiga bozor yaratish eng muhim masalalardan biri bo‘lib turibti. Shu bois, hukumat tomonidan IT ta’limini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Hukumat tomonidan yana bir tashabbus, har bir oliygohning bitiruvchilari o‘z yo‘nalishlaridagi IT dasturlarda ishlashni o‘rganishini ta’minlash masalasida bo‘lmoqda. Misol uchun, qurilish loyihalari uchun chizmalar chizish, smetalar tuzish, infratuzilmani yaratish ixtisoslashtirilgan dasturlar asosida 1-2 oyda yakuniga yetkazish mumkin. Xorijda yoshlar bunday dasturlarni oliygohda o‘rganib chiqishi lozim.

Oliy ta’lim va Raqamli texnologiyalar vazirliklari qurilish, geologiya, mashinasozlik, transport kabi yo‘nalishlarda muhandis-texnologlarni tayyorlash uchun zamonaviy dasturiy mahsulotlarni o‘rganib, yangi o‘quv yilidan oliygohlarda joriy qiladi. IT park va uning filiallarini bunday oliygohlarga bog‘lab, o‘qituvchi va talabalarni yangi dasturlarda ishlashga o‘rgatish yo‘lga qo‘yiladi.

Bugungi kunda chet tilini bilgan yoshlar o‘zini-o‘zi band qilish – frilansing orqali ham uydan chiqmasdan, xorijdan qo‘srimcha daromad olmoqda. Raqamli texnologiyalar vazirligi ma’lumotiga ko‘ra, hozirda IT sohasida o‘zini o‘zi band qilganlar soni 70 mingdan ortgan.

2022-yilda o‘zbekistonlik frilanserlar 11,8 million dollar daromadini pul o‘tkazish yoki Payoneer tizimi orqali O‘zbekistonga o‘tkazgan. Bu 2019-yilga nisbatan 7,4 barobar ko‘p ko‘rsatkich hisoblanadi. Ya’ni 2019-yilda 1,6 million dollar, 2020-yilda 9,9 million dollar, 2021-yilda 10,5 million dollar mablag‘lar respublikaga kelib tushgan.

Raqamli texnologiyalar vaziri Sherzod Shermatovning telegramda ma’lum qilishicha, bu ularning barcha topgan mablag‘lari emas.

“Chunki yoshlarning ko‘pchiligi xorijdan topgan daromadiga chet davlatning o‘zidan ko‘pgina boshqa mahsulot va xizmatlarni ham xarid qilishadi”, – deb yozadi u.

Ma’lumotlarga ko‘ra, O‘zbekistonda IT sohasiga so‘nggi 5 yilda 2 milliard dollar (700 million dollari to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar) yo‘naltirilgan. Jumladan, 2022-yilda AKT sohasiga kiritilgan investitsiyalar hajmi 1,3 barobarga, soha tomonidan ko‘rsatilgan xizmatlar hajmi 1,25 barobarga ortgan. Natijada aholi jon boshiga AKT xizmatlari 621 ming so‘mni tashkil etib, qo‘srimcha 29,6 mingta aholining ish bilan bandligi ta’minlangan.

Raqamli texnologiyalar vazirligining ma’lum qilishicha, ko‘plab imtiyozlarni o‘zida jamlagan “Bir million o‘zbek dasturchi” loyihasi doirasida 2,5 milliondan ortiq yosh ro‘yxatdan o‘tib, shu sohaga qiziqish bildirgan. 1 million 700 mingdan ortiq yosh bitiruv sertifikatiga ega bo‘lgan.

2022-yilgi xalqaro reytinglarda O‘zbekistonning raqamlashtirish bo‘yicha o‘rni sezilarli darajada ko‘tarildi. Xususan, Jahon bankining “GovTech Enablers” indeksiga muvofiq, raqamli ko‘nikmalar va davlat xizmatlaridagi innovatsiyalar bo‘yicha mamlakatimiz 2020-yilga nisbatan 65 pog‘ona yuqoriladi. “GovTech Maturity Index” natijalariga ko‘ra, hukumat va davlat xizmatlari sektori bo‘yicha esa 37 pog‘ona yuqorilab, 198 mamlakat ichida raqamli transformatsiya sohasida yetakchi mamlakatlarning “A” guruhiga kirdi. BMT tomonidan har 2 yilda bir marta o‘tkaziladigan Elektron hukumat reytingining (E-Government Survey) 2022-yilgi natijasida O‘zbekiston bir yo‘la 18 pog‘ona yuqorilab, “yuqori/juda yuqori rivojlanuvchi” mamlakatlar qatoriga kirdi.

Umuman olganda, qisqa davr ichida IT bo‘yicha sezilarli natjalarga erishildi. Sohani yanada rivojlantirish uchun harakat qilinmoqda. Ko‘plab mutaxassislar O‘zbekistonda mazkur sohani rivojlantirish uchun potensial yetarli ekanini takrorlaydi. Buning sababi mamlakat aholisining yarmidan ko‘pini yoshlar tashkil qilishi bilan bog‘liq. IT esa ko‘proq, yoshlar kasbi.

Research Science and Innovation House

Research Science and
Innovation House

**“JOURNAL OF SCIENCE-INNOVATIVE RESEARCH IN
UZBEKISTAN” JURNALI**
VOLUME 2, ISSUE 5, 2024. MAY

ResearchBib Impact Factor: 8.654/2023

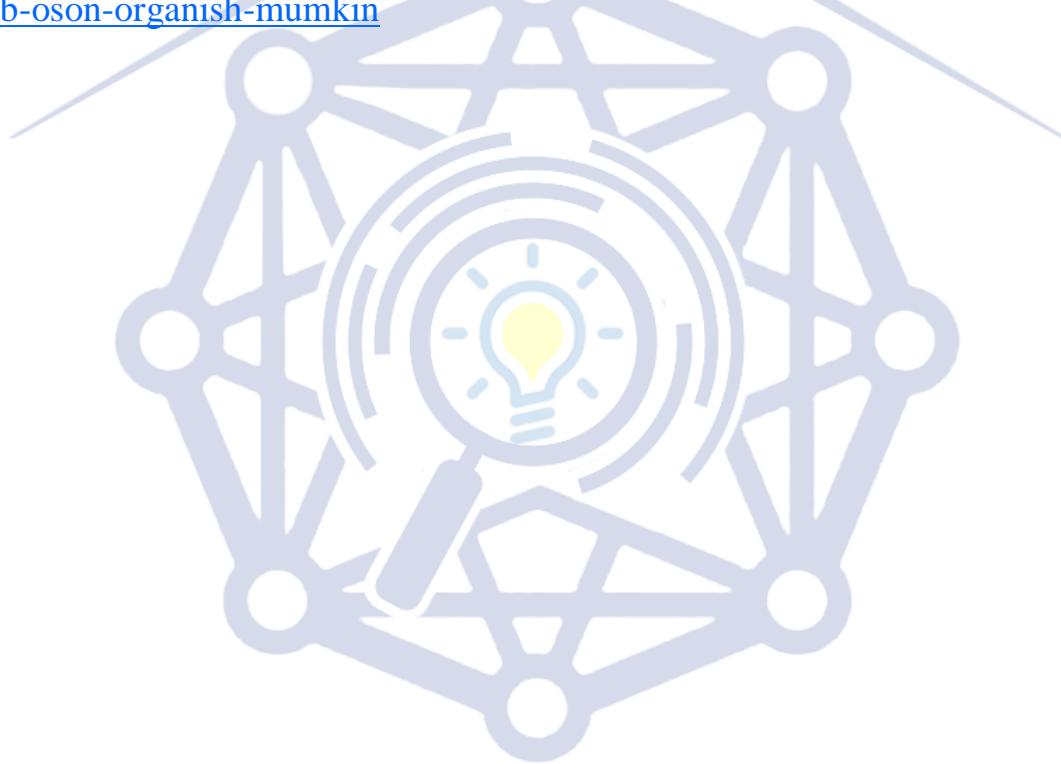
ISSN 2992-8869

Research Science and
Innovation House

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Kun.uz, manba : <https://kun.uz/news/2021/06/17/it-sohasi-bu-bugun-va-kelajak-uni-yaxshi-organgan-odam-juda-yaxshi-yashaydi-komil-allamjonov>
- 2) Daryo.uz, manba : <https://daryo.uz/2023/02/23/ozbekistonda-it-trendi-yosh-dasturchilarga-qanday-imkoniyatlar-yaratilmogda>
- 3) Terabayt.uz, manba : <https://www.terabayt.uz/uz/post/it-at-haqida-boshlangich-ma-lumotlar>
- 4) Xabardor.uz, manaba : <https://xabardor.uz/uz/post/it-sohasini-qanday-qilib-oson-organish-mumkin>

**Research Science and
Innovation House**